

Lokalmenighetene i Den norske kirke viser konkret engasjement for menneskerettigheter på mange ulike måter. Gjennom planer for diakoni og trosopplæring har Den norske kirke pålagt seg selv et utstrakt engasjement for menneskeverd og menneskerettigheter. Arbeidet med å tilrettelegge for temagudstjenester med spesielt fokus på menneskerettigheter og global rettferdighet er kommet langt, med godt samarbeid mellom kirken og ulike organisasjoner. Kirkens Nødhjelps årlige Fasteaksjon markeres i de fleste menigheter. Misjonsavtaler kan også være et godt verktøy for menigheten til selv å ta del i, og bli inspirert av, det rettighetsbaserte arbeidet flere misjonsorganisasjoner driver.

KAMPEN FOR RETTFERDIGHET INNE-
BÆRER Å STILLE SEG VED SIDEN
AV MEDMENNESKET, IKKE SOM PASSIV
TILSKUER, MEN I AKTIVT ENGASJEMENT.

Gjennom sin kontakt med utsatte grupper i eget lokalmiljø opplever noen menigheter også menneskerettighetsutfordringer tettere på kroppen. Å etterleve de tydelige oppfordringene til engasjement for menneskeverd og menneskerettigheter er utfordrende, både for lokalmenigheter og Den norske kirke sentralt.

Menneskerettigheter er ingen fullstendig utforming av kristen etikk, og de springer ikke ut fra en kristen etisk kontekst alene.

Menneskerettighetene gir likevel et godt startpunkt for å definere et behovsminimum, og de er en effektiv sjekkliste over grunnleggende menneskelig rettferdighet. De har både et moralsk språk for rettferdighet, samtidig som deres status i internasjonal rett og i en global bevissthet gjør dem unike som håndfaste størrelser. Dette muliggjør også et bredt rom for samarbeid om menneskerettighetsspørsmål mellom Den norske kirke sentralt, lokalmenigheter, staten og sivilsamfunnet.

I sin *Manual for menneskerettighetsopplæring* skriver Konferansen av europeiske kirker (KEK) at kirkene står i førstelinen overfor behovene i sine samfunn, og derfor ofte er i stand til å avdekke menneskerettighetsbrudd i lokalmiljøet. Samtidig har kirkene gjennom sin synlighet adgang til å påvirke politiske ledere, «snakke sannhet til makten».³⁸

Planer for Den norske kirke som berører menneskerettighetsspørsmål

I *Plan for diakoni for Den norske kirke*, som ble vedtatt i 2007, slås det fast at alle mennesker som lider, både i nærmiljøet og i andre land, angår oss som kirke. *Kampen for rettferdighet innebærer å stille seg ved siden av medmennesket, ikke som passiv tilskuer, men i aktivt engasjement.*³⁹ I definisjonen av diakonien trekkes det fram fire arbeidsområder hvor menighetene spesielt skal ha sin oppmerksomhet: *nestekjærlighet, inkluderingen av fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet.* På menighetsnivå er det menighetsrådet i hver enkelt menighet som har ansvar for at diakonien innarbeides og utvikles i soknet, og bispedømmerådene har ansvar for at dette skjer i samsvar med nasjonale strategier og planer.

[38] <http://csc.ceceurope.org/issues/human-rights/csc-human-rights-training-manual/>

[39] <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=18778>

Menneskeverd og menneskerettigheter tas fram som tverrgående perspektiver som skal tas med i alt arbeid innenfor kirken og prege det lokale planarbeidet. I arbeidet med diakoniplanen oppfordres menighetene til å engasjere seg i den lokale samfunnsdebatten når en ser at mennesker får sitt menneskeverd krenket. Lokalmenighetene kan også engasjere seg i menneskerettighets-spørsmål i et globalt perspektiv, gjennom misjonsavtaler, eller ved å støtte kampanjer gjennom Kirkens Nødhjelp eller Amnesty Internasjonal.

I *Plan for trosopplæring, Størst av alt*, legges det opp til at barn og unge i menigheten skal få ta del i kirkens diakonale utfordringer. Planen understreker at barn og unge må inviteres inn i et medarbeiderskap, der troen praktiseres gjennom aktiv deltakelse i kirke og samfunn for å fremme menneskeverd og en mer rettferdig verden. Tekster fra Bibelens profetlitteratur med fokus på krav om sosial rettferdighet trekkes fram. I likhet med Plan for diakoni er det menighetsrådet som har ansvar for å utarbeide og gjennomføre en lokal plan for trosopplæring.⁴⁰ I tillegg til diakoni, er blant annet misjon og gudstjenesten fremhevet som sentrale dimensjoner ved trosopplæringen. Dette utfordrer menighetene til å tenke helhetlig, og til å fokusere på barn og unges inkludering i arbeidet for rettferdighet og menneskeverd gjennom ulike perspektiver. De siste årene har tilgjengelig ressursmaterieil med fokus på menneskerettigheter til bruk i trosopplæring og konfirmanundervisning blitt utarbeidet av flere organisasjoner, og mye er tilgjengelig i *Størst av alt* sin ressursbank.

Gudstjenesten – temadager med menneskerettighetsfokus

I arbeidet med ny liturgireform har menneskerettighetsfokus i gudstjenesten fått ny oppmerksomhet gjennom to nye temadager med egne teksttrekker: *For rettferdighet og fred* og *For forfulgte*. I løpet av høstsemesteret har menighetene flere muligheter til å markere disse temadagene:

NORD/SØR-SØNDAG

Den norske kirkes nord/sør-søndag foregår tradisjonelt på TV-aksjonsdagen i oktober. I 2012 ble TV-aksjonen tildelt Amnesty International, med temaet *Stå opp mot urett*. Materiale til gudstjenesten utarbeides av Den norske kirkes nord/sør-informasjon og Mellomkirkelig råd for Den norske kirke.

SØNDAG FOR DE FORFULGTE

2. søndag i november markeres den internasjonale bønnedagen for forfulgte kristne over hele verden. Stefanusalliansen utarbeider materiell til gudstjenesten, bl.a. *Messe for de forfulgte*.

STEFANUSDAGEN

2. juledag, Stefanusdagen, er også en naturlig dag for menigheten til å rette blikket utover mot brudd på trosfriheten i verden i dag.

FREDS- OG MENNESKERETTIGHETSSØNDAGEN

Mellomkirkelig råd og Den norske kirkes nord/sør-informasjon løfter også fram 2. søndag i advent som kirkens freds- og menneskerettighetssøndag. Den er vanligvis lagt til søndagen nærmest FN's menneskerettighetsdag og utdelingen av Nobels Fredspris 10. desember.

FASTEAKSJONEN

Kirkens Nødhjelp oppfordrer menighetene til å være med på den årlige Fasteaksjonen, som hvert år belyser menneskerettighetsbrudd og fattigdomsproblematikk. Gjennom aksjonen utfordres menigheten til å samle inn penger til Kirkens Nødhjelps arbeid for rettferdighet, og samtidig til å engasjere seg i en kampanje for beslutningspåvirkning på et bestemt tema. Fasteaksjonen kan også markeres gjennom en egen gudstjeneste og i konfirmanundervisningen, i tillegg til selve innsamlingsaksjonen og underskriftskampanjen.

MENNESKERETTIGHETER OG MISJON

Kirkemøtevedtaket om misjon fra 2012 oppfordrer Den norske kirkes medlemmer til «disippelskap og etterfølgelse: Søke Kristus, dele troen og vise omsorg for vår neste og skaperverket. Kirken utfordrer derfor alle sine medlemmer til personlig givertjeneste og forbruksmønstre som bidrar til global rettferdighet og vern om skaperverket.»⁴¹ Menighetene utfordres til å konkretisere disippelskap og etterfølgelse, gjennom blant

[40] <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=38865>

[41] KM 07/12 Vedtak, Misjon til forandring -Utfordringene fra Edinburgh 2010 (<http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=218698>)

annet bønn for den globale kirken, inngå misjonsavtaler, engasjere seg i internasjonal diakoni gjennom ulike organisasjoner og bli «Grønne menigheter».

Misjon er et av grunntrekkene ved kirkens identitet. Retten til misjonsvirksomhet er sikret gjennom § 18 i Menneskerettighetserklæringen, som gir enhver rett til å utøve sin tro, og til å skifte tro. De senere årene har også mange misjonsorganisasjoner fått et større fokus på arbeid for menneskerettighetene i sine samarbeidsland. Gjennom sin ofte lange tilstedeværelse og erfaring fra lokalt nivå, er de sammen med lokale partnere ofte godt rustet til å ta opp tema som retten til mat, skolegang, helse, miljø sikkerhet, trosfrihet og forsamlingsfrihet med lokale og nasjonale myndigheter. Misjonsavtaler kan være et godt verktøy for menigheten til selv å ta del i, og bli inspirert av, det rettighetsbaserte arbeidet flere misjonsorganisasjoner driver, og inkludere det i sitt arbeid med trosopplæring, diakoni og i gudstjenestene.

Samarbeid Menighet og Misjon (SMM) ønsker sammen med blant andre Den norske kirkes nord/sør-informasjon å bevisstgjøre menighetene i Den norske kirke på deres ansvar i arbeidet for klimarettferdighet. Gjennom kampanjen Klimavalg 2013 ble alle menighetene oppfordret til å øke sitt klimasamarbeid. Daglig leder i Frikirkens barn og unge, Eli Dorthea Taunton, oppsummerer hvorfor kristne organisasjoner og menigheter bør arbeide for å sette klimapolitikk på dagsorden: «*Kristne organisasjoner jobber for menneskeverd og fremtidshåp. I dagens situasjon er dette utenkelig uten at vi har en bærekraftig klimapolitikk. Derfor hører vi hjemme i Klimavalg 2013. Dessuten er vi svært opptatt av en rettferdig fordeling av godene og bekjempelse av fattigdom. Og vi veit jo hvem som rammes hardest av global oppvarming.*»^[42]

Menigheten i møte med lokale menneskerettighetsutfordringer

Gjennom ansatte og frivilliges arbeid og gjennom dem som selv oppsøker kirkene, kommer menighetene ofte i direkte kontakt med mennesker som opplever urett, har fått eller får sitt menneskeverd

krenket. Slik kan menigheter spille en viktig rolle når det gjelder å avdekke og synliggjøre brudd på menneskerettighetene lokalt, men også over landegrensene gjennom kontakt med f. eks. innvandrere og flyktninger. Kirkene i Oslo har de siste årene blitt dratt inn i store og viktige menneskerettighetsspørsmål, både gjennom sine fysiske arealer, og fordi flere utsatte grupper direkte har henvendt seg til kirken med forventning om å bli tatt på alvor og sett. Sommeren 2011 slo etiopiere og iranere med avslag på sine asylsøknader opp telt utenfor Oslo Domkirke, og palestinske flyktninger uten oppholdstillatelse holdt i halvannet år til utenfor Jakob kirke. Sommeren 2012 slo romfolk i Oslo leir utenfor Sofienberg kirke i Oslo, mens en familie bodde i hagen til biskop Tor B. Jørgensen i Bodø. Situasjonen for papirløse innvandrere har også vakt engasjement fra kirken, sentralt og lokalt. I desember 2012 uttrykte alle biskopene stor skuffelse over at Høyesterett avviste ankesaken til to langtidsboende, papirløse barn. Et samlet bispekollegium kritiserte det de mente var flertallet i Høyesteretts vekting av innvandringspolitiske hensyn på bekostning av barns rettigheter. Avgjørelsen vil sannsynligvis bli anket til Den europeiske menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg.

I tillegg til både sentralt og lokalt engasjement for papirløse flyktninger og barns rettigheter, har kirken vist et engasjement for asylsøkere som har konvertert til kristen tro. Flere prester har ytret seg offentlig om det de opplever som stadig strengere krav i slike asylsaker. Kirken bør i slike saker vise ansvar, uten å utelukke den mulighet at konvertering påberopes opportunistisk.

Søsknene Fozia og Abbas Butt satt 15 måneder i kirkeasyl i Holmlia kirke i Oslo. Søskneparet som hadde bodd nesten hele sitt liv i Norge, ble utvist fra Norge i 2009. I desember 2012 fikk de medhold i Den europeiske menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg og fikk endelig opphold i Norge.

Utfordringer til videre engasjement

Plan for diakoni slår fast at: *Alle mennesker har rett til å leve et menneskeverdig liv. Vi kan ikke stille oss likegyldige til mennesker som kjemper for livet. I denne kampen må vi stå på rettferdighetens og solidaritetens side sammen med dem.*

[42] <http://klimavalg2013.no/hvem-er-vi/samler-seg-til-klimavalg-article5246-559.html>

Kirken står overfor mange utfordringer når den som lokalmenighet og fra sentralt hold skal etterleve disse tydelige oppfordringene fra sine egne, vedtatte planer. På alle plan i kirken er det utfordrende å finne balansen og sammenhengen mellom vedtatte planer om kamp for rettferdighet og solidaritet, og hvordan kirken i praksis er, eller strever med å være, et handlende fellesskap. Likevel, Den norske kirke og mange organisasjoner har utviklet gode verktøy for menigheten til å dra inn menneskerettighetsproblematikk i sitt arbeid med gudstjenester, diakoni og trosopplæring, selv om gjennomføringskraften ikke alltid samsvarer med planer og uttalelser.

veiledning i konkrete saker og opplæring i praktisk menneskerettighetstenkning og -bistand dersom kirken skal kunne ta sine egne planer for diakoni og trosopplæring på alvor, også i vårt land.

GJENNOM ANSATTES OG FRIVILLIGES ARBEID
OG GJENNOM DEM SOM SELV OPPSØKER
KIRKENE, KOMMER MENIGHETENE OFTE
I DIREKTE KONTAKT MED MENNESKER SOM
OPPLEVER URETT, HAR FÅTT ELLER FÅR SITT
MENNESKEVERD KRENKET.

Samtidig som mange menigheter er vant til å engasjere seg overfor brudd på menneskerettighetene i andre land gjennom kampanjer som Fasteaksjonen, menneskerettighetssøndager eller gjennom misjonsavtaler, kommer menneskerettighetsrelaterte utfordringer stadig tettere på menigheter i Norge.

Mange innvandrere og asylsøkere møter et tøffere innvandringspolitisk klima i Norge, preget av uavklarte prosesser og utilgjengelige avgjørelser.⁴³ Lokalmenigheter opplever ofte at de blir stående alene i sitt møte med enkeltsaker og enkeltmennesker.

Det er nødvendig med en gjennomgang av norsk asylpraksis i et menneskerettighetsperspektiv, nettopp for å avgjøre om menneskerettighetene brytes i slike saker, slik det ofte hevdes at er tilfelle. Dette temaet behandles nærmere i kapittel 11. Fra et lokalkirkelig perspektiv er det nødvendig å understreke behovet for

[43] Se Rapporten I god tro (2009) for en gjennomgang av UDI/UNEs praksis i saker relatert til beskyttelse pga. religiøs tro. <http://www.kirken.no//index.cfm?event=downloadFile&famID=69058>